

Commissie Omgevingskwaliteit

Bezoekadres
Weesperplein 8
Amsterdam

Postbus 1409
1000 BK Amsterdam
crk@amsterdam.nl
www.crk.amsterdam.nl

Commissie Aanwijzing Monumenten

Onderwerp	Adviesaanvraag aanwijzing Gustav Mahlerlaan 10
Datum	11 november 2024
Commissie	Freek Schmidt (voorzitter), Isabel van Lent (architectuurhistoricus), Petra Brouwer (architectuurhistoricus), Bastiaan van de Kraats (restauratiearchitect)
Secretaris	Elles van den Hoek
Adviseur(s)	Agnes Hemmes, Wijnand Galema (Monumenten en Archeologie)

Geacht College van burgemeester en wethouders,

U heeft de subcommissie Aanwijzing Monumenten van de Commissie Omgevingskwaliteit gevraagd advies uit te brengen in verband met de aanvraag van Bond Heemschut van 29 augustus 2024 om het hoofdkantoor van ABN AMRO aan de Gustav Mahlerlaan 10 aan te wijzen als gemeentelijk monument.

De commissie hanteert bij de advisering de selectiecriteria voor monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten, zoals vastgesteld in de Erfgoedverordening. Zij beoordeelt of dit complex voor Amsterdam van belang is vanwege de stedenbouwkundige, architectonische en/of cultuurhistorische waarde. Daarnaast wordt vastgesteld in hoeverre het een gaaf en/of zeldzaam voorbeeld is voor een bepaalde periode of van een bepaald (gebouw)type.

De commissie adviseert u het in 1999 naar ontwerp van de Amerikaanse architect Henry Cobb en associate partner Yvonne Szeto opgeleverde kantorencomplex aan de Gustav Mahlerlaan niet aan te wijzen als gemeentelijk monument.

De beoordeling van de betekenis van dit gebouw voor Amsterdam leidde binnen de commissie niet direct tot een unaniem advies. Het hoofdkantoor van de ABN AMRO is een hoogwaardig en zorgvuldig uitgevoerd voorbeeld van *corporate architectuur* uit de jaren '90, dat zich markant toont in de omgeving. Op plintniveau oogt het gebouw gesloten en teruggetrokken, waardoor de interactie op het niveau van de openbare ruimte te wensen overlaat. Het gebouw heeft met name cultuurhistorische betekenis als belangrijk kantelpunt in de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Naast de gemeente werden hierin ook kapitaalcrachtige bedrijven en instellingen bepalend. In feite leidde de eis van de bank om deze locatie te verwerven ertoe, dat een streep werd gezet door het structuurplan voor de ontwikkeling van de Zuidelijke IJoevers als nieuw zakencentrum. Het

ABN AMRO kantoor vormde daarmee de aanzet tot de ontwikkeling van de huidige Zuidas, waarvan het stedenbouwkundig plan en het stratenplan pas later gestalte kregen volgens een andere opzet. Daardoor manifesteert dit gebouw, met een enorme kavelgrootte die verder in het gebied niet terugkeert, zich ook nu nog als een solitair object.

Het inzetten van een monumentenstatus om deze waarden te beschermen is een te zwaar middel. Dit betekent echter niet dat een dergelijk omvangrijk, recent gerealiseerd gebouw met een uitzonderlijk hoogwaardige materialisering en detaillering zonder meer gesloopt of getransformeerd zou mogen worden, zonder respect voor de aanwezige architectonische kwaliteiten en cultuurhistorische waarden. De commissie onderschrijft in die zin het pleidooi van Bond Heemschut voor een duurzame transformatie.

De commissie doet dan ook de aanbeveling om:

- Een transformatiekader op te stellen, waarin de architectonische kwaliteiten en cultuurhistorische waarden, zoals die zijn beschreven in de door Monumenten en Archeologie opgestelde waardestelling, mede als uitgangspunt worden genomen voor planvorming.
- Een inventarisatie te (laten) maken van kantoorgebouwen en complexen van na 1985, die gezien de steeds kortere omloopsnelheid van gebouwen dreigen te verdwijnen, maar vanwege hun bijzondere betekenis behoudenswaardig zijn.

Als onderbouwing is hierna per selectiecriterium aangegeven hoe de commissie tot haar advies is gekomen om het gebouw niet aan te wijzen als gemeentelijk monument.

Architectonische waarde

De ABN AMRO-bank gaf met het nieuwe hoofdkantoor uitdrukking aan hun financiële positie en internationale ambities. De opdracht werd verleend aan het gerenommeerde Amerikaanse architectenbureau Pei Cobb Freed & Partners, dat bekend staat om ontwerpen met een sterke geometrische opzet. De opdrachtgever oefende aanzienlijke druk uit op het architectenbureau, die duidelijk herkenbaar is in het uiteindelijke ontwerp. De fusie (1991) van de Algemene Bank Nederland en de Amsterdam-Rotterdam Bank leidde tot een symbolische vormtaal, waarbij de dynamiek van ABN en de betrouwbaarheid van de AMRO in de architectuur tot uitdrukking werden gebracht door de toepassing van ronde vormen in lichtgrijs aluminium en de rechte vormen in donkergrijs graniet. Om het imago van grootste bank van Nederland te versterken werden op verzoek van de opdrachtgever de gevels van de torens licht hellend gemaakt, waardoor deze nog indrukwekkender overkwamen op maaiveld. De opvallende geometrische opzet en vormtaal is echter niet overal overtuigend en consequent doorgezet en ervaarbaar. Dit geldt ook voor de zogenoemde *dealingroom*, een omvangrijke ruimte op vierkante plattegrond in het centrum van het gebouw, die was gedacht als het symbolische hart van het financiële complex. Het belang van het nieuwe hoofdkantoor komt verder tot uitdrukking in de hoogwaardige materialisering en zorgvuldige detaillering van de gevels en intern, met name ook in de afwerking van de publieke ruimtes, de bestuursvertrekken en de aanwezigheid van een groot aantal kunstobjecten.

Het gebouw is daarmee een goed voorbeeld van *corporate architectuur* uit de jaren '90 en past in een traditie van beeldbepalende Amsterdamse gebouwen die dienst deden als hoofdkantoren van banken. Het is in Nederland het enige gerealiseerde gebouw van architectenbureau Pei Cobb Freed, maar neemt in het gehele oeuvre van deze architectencombinatie geen bijzondere positie in.

Stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde

Het in 1999 opgeleverde hoofdkantoor was het eerste bouwwerk in het tot dan toe onbebouwde gebied tussen de ringweg en Buitenveldert en kwam tot stand voordat er sprake was van een masterplan. De gemeente had de bank een prominente plek aan de Zuidelijke IJeoeveren aangeboden, maar deze had zijn keuze laten vallen op een beter bereikbare locatie in de nabijheid de ringweg en luchthaven Schiphol. Uiteindelijk stemde het stadsbestuur in met de wens van ABN AMRO. Het afdwingen van de bouw van het hoofdkantoor op deze locatie betekende het einde van de gemeentelijke structuurplannen voor de ontwikkeling van de Zuidelijke IJ-oeveren als het nieuwe economische hart van de stad. Dit proces is tekenend voor de hoogconjunctuur van de jaren '90, waarin niet (alleen) de gemeente maar ook kapitaalkrachtige marktpartijen uitgroeiden tot belangrijke spelers in de ruimtelijke ontwikkeling van de stad.

Stedenbouwkundig en cultuurhistorisch is het ABN AMRO kantoor dan ook van belang als aanjager van de ontwikkeling van de Zuidas als internationaal financieel en juridisch centrum. Hoewel het gebouw met zijn twee torens, waarvan de hoogste de maximale maat van 105 meter heeft, een markant gebouw is en de toon gezet heeft voor de rest van de ontwikkeling, is de relatie met de omgeving/openbare ruimte beperkt gebleven. De grotendeels gesloten en terugliggende plint was tijdens de planvorming al onderwerp van discussie. De gemeente heeft hier extra ingezet op het ontwerp van de openbare ruimte om de aansluiting enigszins te verzachten.

Gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid

Het gebouw is relatief jong en sinds in de ingebruikname niet gewijzigd van bestemming. Dit verklaart mede dat de oorspronkelijke hoofdropzet met hoogwaardige afwerking van in- en exterieur nog grotendeels intact is.

Amsterdam, 6 december 2024
Commissie Aanwijzing Monumenten

Freek Schmidt, voorzitter